

DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD VAN DE
HEEMKUNDIGE KRING " NORBERT DE VRIJTER "
Derde jaargang nr.11. september 1985.

Verantwoordelijke Uitgever :
" Norbert de Vrijter " v.z.w.
P.a. Jos Aerts, Boskant 17 2418 LILLE

Heemkundige Kring
" Norbert de Vrijter " v.z.w.
Lokaal: ' Hof d'Intere '
Pastorijstraat 2
2152 WECHELDERZANDE
Rek.nr.954-7353871-55

*****

UITNODIGING: HEEMKUNDIGE UITSTAP

In het kader van ons restauratieproject " De Slagmolen " vond het bestuur van onze kring het een gepast initiatief om een bezoek te brengen aan een in werking zijnde slagmolen: de HOOLSTMOLEN te Olmen. Deze olieslagmolen, voortbewogen door waterkracht (watermolen) werd enkele jaren geleden door de plaatselijke heemkundige kring en de v.z.w. Levende Molens op passende wijze gerestaureerd.

Hier zullen wij deze slagmolen in werking zien en de omzetting van zaad tot olie nauwgezet kunnen volgen, mede dank zij de deskundige uitleg van de molenaar. Beslist een uitgelezen kans dus om een zeldzame oeroude installatie aan het werk te zien en voor onze kring om inspiratie op te doen.

Vervolgens zijn wij de gasten van pasitoor A.Claassen van Achel, een autoriteit op het gebied van burchten, middeleeuwse kastelen en opgravingen. Mede dank zij ons bestuurslid Paul Janssens was e.h.Claassen bereid ons rond te leiden door Achel, een mooi en interessant dorpje in het uiterste noorden van Belgisch Limburg, en omgeving: echter niet alvorens ons te vergasten op een Kempische koffietafel, zijnde verschillende soorten brood, hesp, kipkap, kaasvlaai en koffie. Vanaf 13 u 30 verkennen wij Achel met een bezoek aan volgende historische plaatsen:

1. het kasteel ' Grevenbroek '
2. het prehistorisch grafveld van Pastoorsbos en Haarterheide
3. even pauzeren bij ' De Waag ', een ruïne tussen de twee molens van Achel daterende uit het begin van de achttiende eeuw.
4. bezoek aan ' De Tomp ' van Achel, internationaal beroemde toren welke voorkomt in elk gedegen werk over de vroegmiddeleeuwse burchten. Uiterst interessant omdat wij hier veel zullen vernemen over ' Den Ouden Hofberg ' van Poederlee.
5. het ' Keizershof ' te Kaulille, een prachtige zestiende eeuwse hoeve in een rog originele omgeving. Hier kwamen eertijds de "Teuten" bijeen om elk jaar hun terugkeer van hun verre reizen te vieren. Zeer bekend voor het nog authentieke prachtig interieur en koper- en tinwerk !

Omstreeks 17 u 30 vertrekken wij terug naar huis. Aankomst omstreeks 18u30.

De uitstap werd vastgelegd op ZATERDAG 5 OKTOBER 1985 en het vertrek gepland op 9 uur stipt aan de kerk van Lille.

Onze kring is graag bereid een deel van de kosten op zich te nemen daarom streefden wij naar wel zeer interessante reisonkosten :

Middagmaal: 200 frank (vaste prijs)

Reisonkosten (drinkgeld chauffeur inbegrepen) : - leden van de heemkundige kring
en hun gezinsleden: 150,- frank/p.persoon. Kinderen (-14 jaar): 100,-fr.
- niet-leden: 200,-fr.. Kinderen
(-14jaar): 150,-fr.

LET WEL OP: Inschrijven en voorafbetalen is verplicht aangezien het aantal plaatsen in de bus beperkt zijn. Uiterste inschrijvingsdatum: DINSDAG 1 OKTOBER.

Inschrijving bij JOS WILLEMS, Heiend 7, 2418 LILLE tel.(014)55 73 57.

HEKSENWANDELINGEN

Onze kring geraakt niet meer van haar heksen af ! Over de zestig aanvragen zijn de laatste tijd binnengekomen om weer een "heksenwandeling" te organiseren. Na rijp beraad besliste het bestuur nogmaals een WANDELING DOORHEEN DE SAGEN EN LEGENDEN RONDONNOM DE HAARLEBEEK te organiseren, en wel op vrijdag 18 OKTOBER e.k. Wie nog graag dit evenement wil meebeleven kan best contact opnemen met bovengenoemd adres. Meer uitleg vindt U bovendien in de regionale kranten. Let wel op : er zijn al meer dan vijftig inschrijvingen binnen!!

JAARBOEK 1985

De eerste artikels voor ons jaarboek werden reeds afgeleverd en het belooft weer een interessante uitgave te worden. Volgende artikels vindt U dus al zeker terug

in Uw jaarboek 1985 :

- * Dr.P.A.JANSSENS en W.VAN DEN BRANDEN, De pest in het algemeen en in Groot-Lille tijdens de zeventiende eeuw. Een soms wel zeer wetenschappelijk werk, maar met vele interessante gegevens betreffende onze vier deelgemeenten. Uitvoerig wordt hierin beschreven welk een leed de niets ontziende pestepidemies teweeg brachten.
- * E.PEETERS, De bende Nauwelaerts in onze dorpen. Na de Eerste Wereldoorlog zwierven verscheidene benden door onze Kempen. Een van deze moordende en plunderende benden was de bende van Nauwelaerts die ook in onze vier deelgemeenten van zich hebben doen spreken, vooral te Gierle.
- * J.AERTS, Trees Geysen : honderd jaar. Een levensbeschrijving van deze Lilse honderdjarige mag in ons jaarboek zeker niet ontbreken.
- * P.VAN GESTEL, Huwelijken te Poeder lee in 19de en 20ste eeuw. Vervollediging van het artikel in ons eerste jaarboek: L - Z.
- * J.VAN OLMEN, De Sint-Sebastiaansgilde van Wechelderzande.
- * Verder nog klasfoto's en oude zichtkaarten van onze vier deelgemeenten.

SCHENKINGEN: DANK

Volgende personen wensen wij te danken voor hun schenkingen aan onze kring:

- Jozef Van Hemel, kantoorhouder Gemeentekrediet, schonk ons de duplicaten van vier aardrijkskundige kaarten van graaf de Ferraris (1776-1778);
- Marcel Van den Bosch vergrootte onze curiosakast met een fraai perkament uit het begin van deze eeuw;
- Rik de Backer vermeerde onze bibliotheek met enkele voor ons waardevolle werken betreffende de geschiedenis van Turnhout;
- Frans Van den Branden en Zoon, kantoorhouder Argenta, schonken onze kring een fotokopieermachine

---

WEHELDERZANDE: HUIDEVETTERIJ

Tot begin dit jaar stond te Wechelderzande In de Huidevetterstraat (!) de nog volledig ingerichte huidevetterij van de familie Van Roey. De heemkundige kring van Rijkevorsel wist hierover de eigendom te verwerven en bracht de huidevetterij over naar Rijkevorsel om deze in hun heemkundig museum herop te richten. Enerzijds betreuren wij dat deze huidevetterij, die van het begin van deze eeuw van uitermate economisch belang was voor Wechelderzande, nu het dorp heeft verlaten, doch we mogen toch ook verheugd zijn dat de huidevetterij thans in goede handen zal bewaard worden.

Wij hopen weldra tevens een geschiedkundige bijdrage te leveren over deze huidevetterij.

GIERLE : BRANDWEERSPUIT

Onze voorgaande heemkundige bijdrage handelde, zoals U zich wellicht nog herinnert, over brandvoorkoming en brandbestrijding te Wechelderzande, waarbij wij dan een potloodschets van een brandweerspuit te Antwerpen afdrukten.

Dit weekte bij vele Gierlenaren positieve reacties los en zo kregen wij weet van de oude vroegere brandspuit van Gierle, die na afdanking door de gemeente in bruikleen werd gegeven, eerst aan de brandweerkazerne van Turnhout, heden aan die van Herentals, waar het tuig in uitstekende conditie staat te pronken. Naar verluid zou de gemeente nog steeds eigenaar zijn van deze merkwaardige wagen. Eerlang hopen wij van deze Gielse brandspuit een foto te kunnen afdrukken.

POEDERLEE: 1987 : DE HEGGE BESTAAT 575 JAAR

Heden wordt ernstig werk gemaakt van een grootse viering van het 575-jarig bestaan van de Hegge. Het ontwerp van de wagens en groepen voor een stoet is reeds klaar en de nodige wijkverantwoordelijken werden aangeduid.

Ook dé datum van het heuglijke feest werd vastgeiegd : 28 juni 1987.

Het Heggekomitee richt hieromtrent een dringende oproep tot de mensen die eventueel nog materiaal zouden bezitten betreffende voorgaande Heggevieringen, om dit document dan even te willen uitlenen. Bovendien zouden er ook nog onderdelen en decors en kostuums bestaan van stoetwagens en personages die in voorgaande vieringen mee opstapten. Het Heggecomitee hiervan op de hoogte stellen, betekent een enorme hulp om deze stoet te kunnen samenstellen. Tips kunnen gegeven worden aan François Michielsens, Heggelaan 37 (Poederlee); Walter Driesen, Herentalsesteenweg 6 (Poederlee) of Walter Van den Branden, Boskant 76 (Lille).

De andere merkwaardige kapel werd door de zorgen van het gemeentebestuur terug opgesmukt en Heerle heeft dit duchtig gevierd, maar dat las U wellicht uitgebreid in de kranten.

HOF D'INTERE : AANWINST: GASLAMP UIT Dr OUDE KERK VAN LILLE (1885)

Vorig werkjaar kregen wij van Paul Bulckens van Poeder lee een oude gaslamp, afkomstig van de oude kerk van Lille, ten geschenke. Door de zorgen van Marcel Van den Bosch werd de lamp helemaal gerestaureerd en terug in oorspronkelijke staat gebracht. Met de medewerking van het gemeentebestuur werd gezocht naar een passende plaats en gevonden: de traphal van het majesteuze ' Hof d'Intere ' te Wechelderzande. Geen passender kader is denkbaar !"

HEEMKUNDIGE BIJDAGEN NR. 13

EEN ZWARE VECHTPARTIJ TE LILLE IN 1647 : ZORGEN EN VERKLARING VAN DE

GENEESHEER VAN GIERLE. (1)

Dat er vroeger in de samenleving regelmatig werd gevochten voor alles en nog wat, is aan iedereen bekend. Dat het er in kleinere gemeenten, waar de politiemacht niet zo uitgebreid was als in de stad, soms erg aan toeging, hoeft ook geen betoog. Dikwijls werden de messen getrokken en spreidde zich de donkere sluier van de dood over de vreugde van een kermis. Het slachtoffer stierf soms om een onozele reden, waarin veelal "het lief" de hoofdrol speelde ...

Zo trok Maeyken Wouters, weduwe Adriaensen, naar de schepenbank van Lille om recht te vragen voor haar zoon Dirk die op 22 juli 1647, "zijnde Sinte Maria Magdalenadag" deftig afgerost was geworden door een zekere Geeraert Cnaeps die hem "... met slagen onbehoorlijk heeft getracteerd."

Schout Wouter Van Steenhuys en de schepenen - een ervan, Jan Verlaer, was afwezig - hebben de klacht ontvankelijk verklaard maar wilden zich toch van de ernst van die knokpartij overtuigen: wie gaat zich nu druk maken over een blauw oog of een bloedneus? En de vroede gemeentevaders lieten de jongeman, Dirk Adriaensen: zich uitkleden en wat ze dan te zien kregen leek hen wel wat van het goede teveel: de rug was over zijn geheel gekneusd en "doorslagen" en rood en blauw verkleurd door bloeduitstortingen ("roodt bloetvervich ende ende blauwe") alsook de zijden ander de schouderbladen, waar grote rode vlekken te zien waren, terwijl de armen vanaf de schouder tot aan de hand rode en blauwe vlekken vertoonden. Maar ook het linkerbeen was op verschillende plaatsen blauw geslagen: "het slincke bene op diverse plaetsen blauwerwich doorslagen" en tenslotte was de buikwand ontveld geworden.

Moeder Adriaensen - Wouters moet de schout en schepenen verteld hebben dat ze Jan Verbraken, de chirurgijn die te Gierle woonde, heeft moeten raadplegen voor zorgen. Er is dan beslist deze art als getuige op te roepen.

Jan Verbraken was geen geneesheer met een universitair diploma maar wel een praktizerend geneeskundige die de medische handelingen verrichtte waaraan de "echte" geneesheren hun handen niet wilden vuil maken. Zijn fraai geschreven handtekening verraadt dat het een gekultiveerd man was en niet een eenvoudige barbier.

Deze chirurgijn is enkele dagen later, op 29 juli, vóór twee schepenen verschenen en nu is Jan Verlaer er wél bij naast Jan Bellens. Jan Verbraken moet geen eed afleggen: zijn eer volstaat: "...verclaert op zyne manne waerhyt in plaetse van eede"

Hij laat de secretaris zijn verklaring optekenen en zal dit stuk zelf ondertekenen:

" ... oirkonden bij denselven ondert(eeckent)".

Vooreerst, zegt hij, is het been in de arm langs de rugzijde, gebroken: "den arme vanden selven kinde de pijpe (daer)inne te bersten was geslagen op den ruggen". Uit deze woorden durven wij opmaken dat het hier ging om een zogenaamde verweerbreuk van de ellepijp. Dit been ligt immers achter het spaakbeen wanneer men de arm gewoon laat hangen naast het lichaam. Wil men slagen afweren, vooral. dan deze toegebracht met een stok of een knuppel, dan wordt de arm, gebogen in het elleboog-gewricht, beschermend boven het hoofd gehouden: het is dan de ellepijp van de voorarm die de slag opvangt, Wij konden dergelijke breuken reeds vaststellen bij de mensen uit de tijd van de gepolijste steen (Neolithicum), gevonden in de grafgrot te Furfooz in de provincie Namen (2). Waarschijnlijk is het de linkerarm geweest omdat dit de verwerende arm is en vooral omdat ook het linkerbeen gewond was. Deze breuken zijn inderdaad soms alleen.indrukkingsbreuken, voornamelijk bij jeugdige personen ("...kinde ...te bersten...") en vergen niet absoluut een bepaalde orthopedische behandeling voor een degelijk anatomisch herstel.

Ook de zijden waren gekneusd en moesten met medicamenten behandeld worden, in dit geval in hoofdzaak verzachtende zalven: hieronder is er een die "ceronen" (keronen) genoemd wordt. Dit laatste medicijn moest ook gebruikt worden voor het gekwetste gedeelte tussen schouders en kin om dan met "weyndels" (windels) "bedeckt" (verbonden) te worden.

Met "ceronen" en "ceroenen" wordt voorzeker de plant 'keizerskroon' bedoeld. Nicolas Lemery (3) in de achttiende eeuw, beschrijft haar nog als afkomstig uit het Oosten, in de tuinen ook als sierplant gekweekt en met als eigenschappen: "Zy is weekmakende, verzachtende, ontbindende.; de wortel is. ettermakende". Deze lelieachtige kennen wij hier in Poederlee, het Mollendorp, zeer goed. De vroegere naam van "Corona imperialis" werd vervangen door "Fritillaria imperialis" : uit een bol komt een zware stengel met een krans van geelrode bloemen met ertussen een bosje kleine, groene blaadjes. Deze schikking van de bloemen gaf de naam aan de plant. Verwant met verschllende soorten van look, geeft ook deze bol een lichte reuk van knoflook af en wordt daarom in de tuinen geplant om de mollen op afstand te houden.

Tenslotte vermeldt de chirurgijn nog een wonde aan de buikwand. Deze schijnt echter meer een ontvelling te zijn en zeker is het geen steekwonde.

Als besluit kunnen wij zeggen dat Dirk Adriaensen inderdaad goed "getracteert" werd door Geeraert Cnaeps. Hoe de zaak verder verlopen is, hebben wij nog niet kunnen achterhalen.

VOETNOTEN:

- (1) Wij danken hier lic. Walter Van den Branden ons voor deze studie de nodige documenten (R.A.A.-G.A.Lille, R.I nr.(46): Bundel "proces schout en schepenen tegen Geraert Cnaeps (1647 – 1650)" bezorgd te hebben.
- (2) P.A.JANSSENS, La race de Furfooz: son âge, sa pathologie, in Bull. Soc. Roy. Belge d'Anthrop. Préhist., jg.73,(1963), blz.45-55.
- (3) N.L'EMERY, Woordenboek of Algemeene Verhandeling der enkele Droogeryen.In 't Nederduytsch gebracht door C.V.PUTTEN en I.DE WITT, Rotterdam, 1743, 772 blz.

*****
 *****
 ****
 **
 *

KORT HISTORISCH OVERZICHT BETREFFENDE " DE SLAGMOLEN " TE LILLE.

Onze heemkundige kring heeft zich in samenwerking met de familie Goossens, de v.z.w.Levende Molens en de Koning Boudewijnstichting tot doel gesteld " De Slagmolen " - de enige olierosmolen die ons land nog rijk is (!) - op verantwoorde wijze te restaureren en terug in werking te stellen. Dienaangaande werd reeds een grondig onderzoek verricht naar de respectabele geschiedenis van deze oliemolen of slagmolen, met als resultaat een lijvig artikel. Gezien het plaatsgebrek in het jaarboek 1985 dient de publikatie van dit artikel uitgesteld te worden tot een volgend jaarboek. Daarom - gezien de aktualiteit van de restauratie - een korte samenvatting van dit artikel.

Een eerste vermelding van een slagmolen te Lille dateert van 1465 en het vermoeden is groot dat het wel degelijk dezelfde oliemolen betreft als die zich in 1559 in de Broekzijkstraat bevond. Tussen 1559 en 1612 kennen we als achtereenvolgende eigenaars: Jan Spapen Dilissone, "Heer" Jan van de Kerckhove Janssone en tenslotte door koop Anthonis Spapen Franssone.

Een volgende eigenaar die we kennen is ene Jan Schellens vanaf 1636 en deze behoorde tot de gegoeden van het dorp. We lezen ook over de activiteiten van de slagmolder in 1670 : "Item alnoch betaelt aen Jan Schellens slachmolder over het slagen van het saedt de somme van IIII st(uyvers)...".

In 1678 werd Jan Floren, gehuwd met Maria Schellens Jansdochter, de volgende slagmolder. Wel dient deze, tengevolge van de verkoop van de erfgoederen, de slagmolen naar zijn nabijgelegen erf te verplaatsen.

In 1712 sterft zijn zoon Jan Floren Janssone en diens dochter Maria, gehuwd met Jan Van Gestel, kwam in het bezit van de slagmolen.

In 1790 overleed Fransus Van Gestel, zoon van bovengenoemde Jan Van Gestel, en zijn weduwe, Anna Vingeroets, besloot datzelfde jaar al de erfgoederen, waaronder de slagmolen, openbaar te verkopen. Jan Baptist Vingeroets, neef van de verkoopster,

verwierf het huis en de slagmolen en baatte met de hulp van zijn kinderen en een knecht en een meid het bedrijf uit. In 1817 wordt dit als volgt omschreven : "Broekzijde 25 :Vingeroets J.B. , un moulin à l'huile mu par un cheval ne travaille que six mois de l'année" (een oliemolen, voortbewogen door een paard, welke slechts zes maanden per jaar in werking is).

In april 1830 overleed Jan Baptist Vingeroets en zijn erfgenamen verkochten op 8 juni 1830 alle onroerende goederen, waaronder "...eenen slagmolen met alle zijne toebehoorten voorzien van groote en dikke stenen...". De oliemolen werd opgekocht door Jan Frans Wouters, landbouwer, en deze liet de slagmolen ontmantelen en overbrengen naar zijn boerderij: plaats waar heden de slagmolen nog altijd staat. Nog datzelfde jaar trad de olierosmolen terug in werking. Inderdaad bevond zich tot dan toe de slagmolen op de plaats waar thans de woning staat van Denis Smeyers - Roza Copmans (Broekzijstraat 52) en woonde de slagmolder in het boerderijtje van Albert Copmans - Van de Velden dat in 1980 werd afgebroken en vervangen door een modern landhuis (Broekzijstraat 50). Op 1 januari 1836 werd de slagmolen door een zware brand getroffen - er was sprake van misdadig opzet - doch reeds datzelfde jaar werd de oliemolen terug bedrijfsklaar gemaakt.

De slagmolen bleef op naam van de familie Wouters tot in 1900 toen Maria Catharina Wouters huwde met Jozef Goossens welke de volgende slagmolder werd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914 - 1918) werden de paarden door de Duitse bezetters opgeëist en zag Jozef Goossens zich genoodzaakt de molen aan te laten drijven door een armgasmoter. In 1922 werd de moter verzwaard en werden een tweede slagbank en een korenmolen aan de oude slagmolen toegevoegd.

In 1938 nam zoon Louis het bedrijf over. De Tweede Wereldoorlog (1940 - 1944) betekende een hoogtepunt maar ook het plotse einde voor de slagmolen. Tijdens deze oorlog kwamen de mensen zelfs van Boechout, Balen-Neet en Schoten om smout (olie uit koolzaad) te laten slaan, doch op een kwade avond liet de Duitse overheid de slagmolen verzegelen. Door veranderende eetgewoonten – smout werd vervangen door de veel ongezondere dierlijke vetten - en de concurrentie van de grote olieslagerijen zag Louis Goossens zich genoodzaakt in de jaren vijftig de molen voorgoed stil te leggen. Louis kon echter moeilijk van zijn molen scheiden, reden waarom bijna alle onderdelen van de slagmoleninstallatie bewaard zijn gebleven. De vraag van Dr.Jozef Weyns, de grote bezieler en conservator van Bokrijk om de slagmolen naar Bokrijk over te brengen werd door Louis kordaat afgewezen. Gelukkig maar,zodat we in onze gemeente thans een van de merkwaardigste monumenten van het land bezitten. Restauratie drong zich op en thans is het zover, mede vooral onder de impuls van Karel Goossens, broer, en Jozef Goossens, zoon van Louis en tevens eigenaar. Spijtig dat we de goede stiel kennis van Louis "Slagmeule" moeten missen: hij overleed op 30 april 1983.